

PAT DONNEZ EN 'GIACOMETTI' VAN HENRI CARTIER-BRESSON

In de reeks *Gehoord, gezien, gelezen* praten minder en meer bekende Vlamingen over hun favoriete kunstwerk. Dat kan een boek zijn, een schilderij, een film... Ze geven aan wat dit kunstwerk voor hen betekent, wat het in hen losmaakt en vooral, hoe het hun kijk op het leven heeft veranderd. Radiomaker Pat Donnez, presentator van het bekroonde zondagochtend-programma *Titaantjes* op Radio 1, kiest voor *Giacometti*, een uit melancholie en deernis opgetrokken zwart-witfoto uit 1961 van de beroemde kunstfotograaf Henri Cartier-Bresson.

Dave Mestdach

'Cartier-Bresson legt het nu-dat-nooit-voorbijgaat vast'

Was het een onherroepelijke keuze? „Helemaal niet. Gisteren had ik voor iets helemaal anders kunnen kiezen. Het is net als vragen wie mijn favoriete vrouw is. Ook dat durft in mijn geval nogal eens te variëren.

Eigenlijk is mijn favoriete kunstwerk 'de vrouw'. Als er al een God zou bestaan, wat ik sterk betwijfel, kan die volgens mij alleen maar een man zijn. Alleen een man is in staat zo iets moois te scheppen als een vrouw."

En daarom werd het dus een foto van Cartier-Bresson?

„Precies. Op het eerste gezicht is het een vrij gewone, wat grijze foto van een man die op een druilerige dag in Parijs de straat oversteeft. En toch kan ik uren naar die foto kijken. Waarom? Omdat elk goed kunstwerk bij mij telkens weer zoveel associaties oproept die voortdurend over elkaar heen tuimelen en mijn geest en mijn fantasie van hot naar her sleuren. Voor mij is die foto een roetsjbaan van herinneringen, gedachten, referenties en associaties."

Welke associaties en gedachten roept de foto op?

„Ik stel vast dat Cartier-Bresson de knop van zijn fototoestel indrukt op 'le moment décisive'. Geen fractie van een seconde vroeger, geen fractie later. Hij legt daarmee het nu-moment vast, een moment zonder geschiedenis, zonder toekomst, een moment dat eigenlijk nooit heeft bestaan en dat Augustinus dan ook paradoxaal omschrijft als 'het nu dat nooit voorbij gaat'. Bovendien doet de man – een vijftiger die zijn natte overjas als bescherming over zich heen trekt – me denken aan die médaillons van Frida Kahlo, die vreemde figuurtjes die ze op het voorhoofd van haar geliefde schilderde.

Daardoor krijgt de foto voor mij ook meteen een religieuze connotatie: het is een man zonder hoofd, die zichzelf voortsleept door het leven, moeizaam maar kranig.

Ik zie dat hij een sigaret rookt, net als ik op dit eigenste ogenblik. En dat is geen toeval. Roken is voor mij een bijna mystieke ervaring. Ik ben ervan overtuigd dat rokers in wezen het leven niet belangrijk genoeg vinden om te stoppen met roken. Hoewel ze durven te genieten. Rokers zijn misschien wel zo ijdel dat ze denken de dood een loer te kunnen draaien. Voor een roker is een sigaret zijn 'memento mori'; hij zuigt de rook tot in het diepste van zijn longen en hij bedenkt, ook al is het maar heel vluchtig, dat hij uiteindelijk, net als iedereen, zal sterven.

Wat me ook opvalt aan de foto is dat de man naar de camera stapt, hoewel hij zich

daar nauwelijks bewust van lijkt. Hij is volledig in zichzelf gekeerd, een auto zou hem zo kunnen aanrijden. En toch is er een vrolijke wanhoop rond hem gedrapeerd, het is een 'lonely wolf', een einzelgänger die even kopig als gelaten de druilregen trotseert, wat me dan weer doet denken aan het werk van Louis-Paul Boon. Daarin regent het namelijk voortdurend, althans in mijn verbeelding.

Toch gaat het niet om Boon, maar om Giacometti, de beeldhouwer die vooral bekend is om zijn eindeloos uitgerekte, uitgemergelde figuren. Giacometti heeft alleen wat klei nodig om figuren te maken die in al hun ielheid naar boven reiken, naar de hemel, naar God. En toch kruipt hij hier in tegenstelling tot zijn creaties ineen, duikt hij onder zijn doorweekte regenjas, schuilt hij voor de regen die uit de hemel komt gevallen. Vreemd.

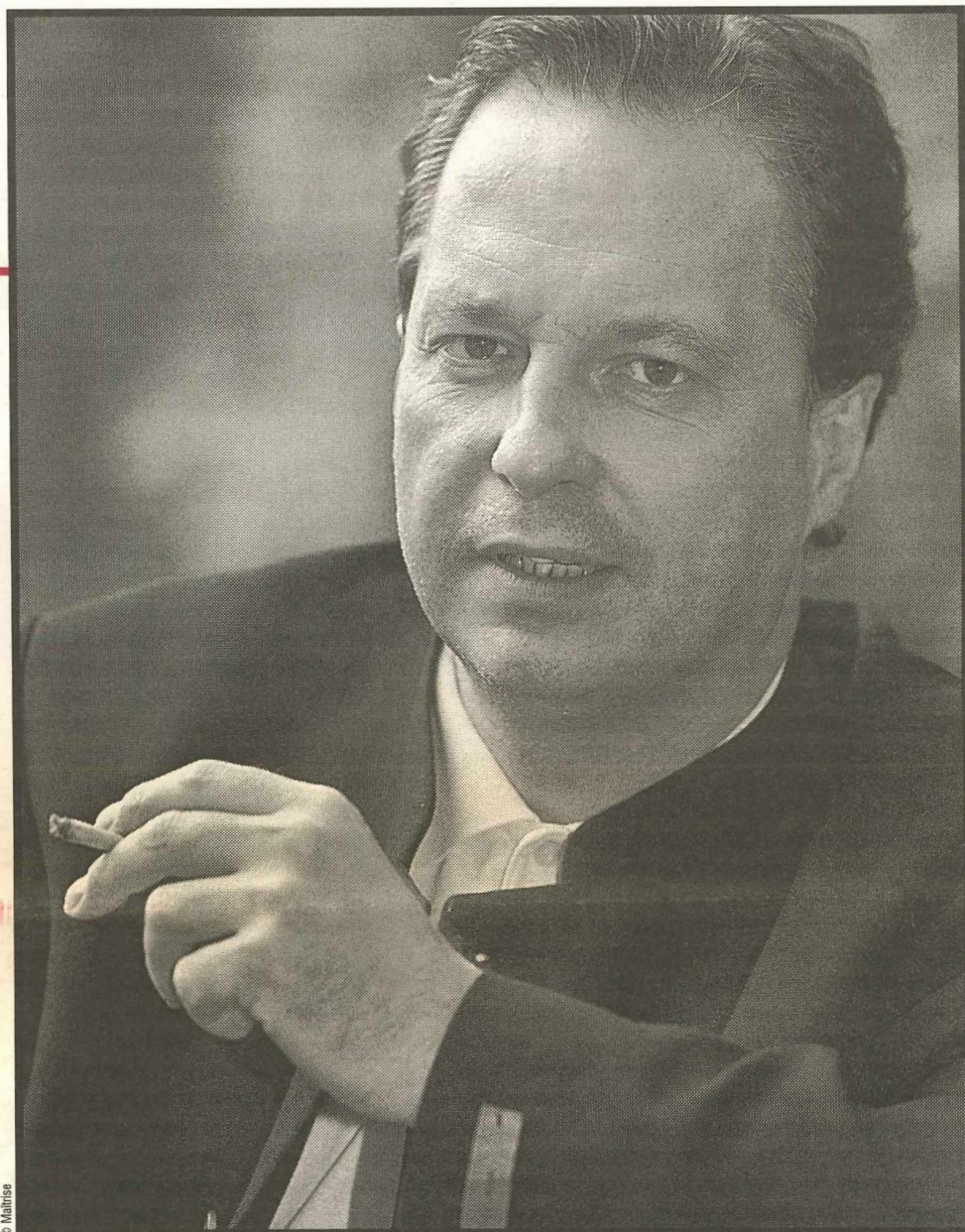
'Die foto is een roetsjbaan van herinneringen, gedachten, referenties en associaties.'

De foto is gemaakt in 1961, misschien wel een van mijn favoriete periodes, ook al heb ik die periode niet zelf meegemaakt. Misschien dat ik er daarom wel zo van houd, de periode van de Buicks en de Chevrolets, de wereldtentoonstelling, Havana en de Cubacrisis, 'vintage clothing', de Rat Pack en de muziek van Sinatra... Wanneer ik de foto bekijk, hoor ik trouwens Sinatra zingen. Ik hoor zijn perfecte frasering, zijn stijlvolle nonchalance, zijn levenslustige melancholie. En zo kan ik nog wel een tijdje doorgaan met associëren. Voor je het weet, kom ik uit bij de grotten van Altamira."

Vergalt die intense, associatieve manier van kijken niet het spontaan opgaan in het nu-moment?

„Integendeel. Op die manier leer je kunstwerken met je hart bekijken. Gradueel, interpretatie na interpretatie, laat je de ratio achterwege. Als je lang genoeg stilstaat bij een kunstwerk, kun je je er helemaal in verliezen. En dat is net de bedoeling.

Ik herinner me dat Boon telkens weer moest schuddebuiken van het lachen, wanneer hij de geleerde commentaren over zijn werk las. Blijkbaar ontdekten critici er dingen in waar Boon zelf nooit aan had gedacht. Wanneer een kunstenaar zijn werk uit handen geeft, zegt hij dan ook: 'It's up to you.' Het is aan de lezer of de kijker om er, vanuit zijn achtergrond, iets rond te con-

Pat Donnez.

strueren. Het associëren vergalt dus geenszins het plezier van het kijken. Het is het op gang trekken van een creatief proces waaraan iets nieuws ontspruit.

Daarnaast ben ik natuurlijk ook journalist. Wie ernstig met zijn vak bezig is, weet dat zijn blik de wereld in zekere zin gestalte geeft. Indien we hier met zijn vijven rond deze foto van Cartier-Bresson zouden brainstormen, krijg je wel vijf verschillende foto's. Dat is net het fascinerende aan expliciet kijken. Metafysisch beschouwd bestaat deze foto trouwens uitsluitend bij gratie van onze waarneming."

Leven we niet in een cultuur waarin we het intensieve kijken en het associëren verleerd zijn, een vluchtige zap-cultuur?

„Daar lig ik niet wakker van. Ik verzet me trouwens tegen dat gemoraliseer, iets wat ik deel met nogal wat generatiegenoten. Ik ben dan ook de laatste om te beweren dat de internetcultuur de oppervlakkigheid in de hand werkt. In de oppervlakkigheid schuilt trouwens ook een zekere diepgang, zoals internetfilosoof Douglas Rushkoff schrijft. Ook het surfen op het net, kun je namelijk heel intens beleven. Je legt evengoed verbanden, je concentreert je op de links, je laat de geest de vrije loop. Wat is daar zo leeg aan? Het leven is toch niks anders dan verbindingen maken?

Vandaar allicht dat ik me zo aangetrokken voel tot de zencultuur: je leegmaken van ge-

dachtes en verlangens, het opzoeken van de oerleegte, het volledig opgaan in een 'zinloze' tijd, je verliezen in de totale stilte. Helaas heeft onze samenleving het blijkbaar moeilijk om stiltes te verdragen. Zelfs wanneer je nietsvermoedend op een trein staat te wachten, word je gemarteld door die verschrikkelijke muzak."

De foto dateert uit het begin van de jaren zestig. Bent u een onverbeterlijke nostalgicus?

„Dat zou ik niet zeggen. Ik ben me er heel erg van bewust dat ik vandaag leef. Dat nu-moment waar Augustinus het over had, is voor mij ook een zen-moment. Begrijp je?

Ik kan soms heimwee hebben naar de toekomst. En dat kun je alleen maar hebben als je weet wat eraan voorafging en wat je nu overkomt. Het is die band die me boeit. Dat is heel wat anders dan het ranzige 'vroeger-was-alles-beter'-syndroom. Vroeger was het trouwens helemaal niet beter, noch op sociaal, noch op cultureel vlak.

Je geschiedenis kennen, je heel even in de tijdgeest van de jaren zestig verliezen, is dan ook geen nostalgisch escapisme. Het is in perspectief plaatsen, het is uitdiepen. En als je bent uitgediept, ga je een eindje wandelen in de regen. Met hoogopgestoken kraag je helemaal laten uitwaaiëren. Heerlijk."